

Twee actuele medisch-ethische kwesties

Op 1 juli van dit jaar wordt de nieuwe donorwet van kracht. Na jarenlang politiek gebakkelei werd de wet op 13 december 2016 na een spannende stemming in de Eerste Kamer (75 stemmen voor, 74 stemmen tegen) aangenomen. Nederland gaat van een opt-in naar een opt-out systeem. Waar burgers voorheen in actie moesten komen om geregistreerd te staan als orgaan- en weefseldonor, noteert de overheid vanaf 1 juli 'geen bezwaar' als iemand na herhaalde oproepen zijn of haar keuze niet kenbaar maakt. De gedachte en hoop achter deze overgang is dat zowel het aantal registraties van potentiële donoren als het aantal uiteindelijke transplantaties toenemen. In het kielzog van deze systeemaanpassing analyseren Theo Boer en Yorick Breemes in dit TGE-nummer een veelgehoord argument in ethische discussies over orgaandonatie. Als een burger niet bereid is om donor te zijn, dan zou deze ook minder aanspraak op een orgaan mogen maken. Het aantal beschikbare organen is immers schaars en 'voor wat hoort wat'. Het wel of niet geregistreerd staan als donor zou volgens dit principe consequenties mogen hebben. Een variant hiervan werd jaren geleden al gewogen in het rapport *Financiële stimulering van orgaandonatie* (CEG, 2007), waarin praktische beloningen zoals het betalen van uitvaartkosten bij postmortale en het levenslang vrijstellen van ziektekostenpremie bij levende donatie werden verkend. Boer en Breemes bespreken in hun artikel verschillende manieren van schaarsteverdeling en verkennen hoe deze aan de orde komen in de argumenten van voorstanders van dit 'consequentiemodel'. Hoewel er zeker goede argumenten zijn, schuilt er ook een lastig principieel verschil tussen het huidige altruïstische karakter van orgaandonatie en het meer economische 'voor wat hoort wat' karakter van het

consequentiemodel. In een commentaar op de analyse van Boer en Breemes breekt Michael Bos, oud-voorzitter van de Medisch-ethische Adviescommissie van Eurotransplant, een lans voor het consequentiemodel. Hij wijst er in navolging van Govert den Hartogh bovendien op dat 'solidariteitsmodel' wellicht een betere benaming is: een donatie is geen vrijblijvende gift maar een vorm van wederzijds verzekerde hulp in een noodsituatie.

Op 11 september 2019 deed de rechtbank in Den Haag een bijzondere en belangrijke uitspraak ten aanzien van de euthanasiepraktijk in Nederland. Een specialist ouderengeneeskunde voerde in 2016 een euthanasie uit bij een wilsontbekwame, oudere dame met ernstige dementie. Deze euthanasie werd door een Regionale Toetsingscommissie (RTE) als onzorgvuldig beoordeeld, ondanks de aanwezige wilsverklaring (zie Pijnakker et al, 2018). Ook het Openbaar Ministerie oordeelde dat er bij deze euthanasie niet voldaan was aan de zorgvuldigheidseisen en stelde vervolging in van de arts. Voor het eerst sinds de inwerkingtreding van de euthanasiewet in 2002 kwam er een zaak voor de rechter. Het OM vond de euthanasie moord, maar eiste geen straf omdat de goede bedoelingen van de specialist ouderengeneeskunde niet werden betwijfeld. Op zoek naar jurisprudentie. En die is er nu dus; de Haagse rechtbank sprak de arts vrij. De bredere juridische en ethische discussie draait om de toepassing van de zorgvuldigheidseisen uit de wet en de waarde van de wilsverklaring. Petra Pijnakker, Dick Engberts en Joris Slaets analyseren in dit nummer van TGE nauwgezet de spanning die er is tussen het voldoen aan de zorgvuldigheidseisen en het recht doen aan individuele gevallen waarin niet altijd volledig kan worden voldaan aan die

eisen. Hier toont zich de weerbaarheid van de euthanasiepraktijk. De analyse van Pijnakker en haar collega's richt zich op het begrip 'overeenkomstige toepassing' uit de euthanasiewet: "Dit betekent dat de zorgvuldigheidseisen 'zoveel als mogelijk is in de gegeven situatie van toepassing zijn'" (p.16). De auteurs ontrafelen op basis van parlementaire debatten de geschiedenis van de euthanasiewet en de problematische aspecten rond wilsverklaringen en euthanasie. In een commentaar wijst Berna van Baarsen, die zelf eerder uit een RTE stapte (zie Van Baarsen, 2018), er op dat de praktische problemen van de 'overeenkomstige toepassing' voorkomen zouden kunnen worden. Dan zou er veel eerder in het ziekteproces met mensen met dementie gesproken moeten worden over de ondraaglijke en uitzichtloze aspecten van het lijden dat men vreest.

Gert Olthuis

Hoofdredactie.TGE@gmail.com

Literatuur

Centrum voor Ethiek en Gezondheid. *Financiële stimulering van orgaandonatie. Een ethische verkenning*. Den Haag, CEG, 2007.

Pijnakker P, Engberts D, Slaets J. Euthanasie en gevorderde dementie. Reflectie op een oordeel van de Regionale Toetsingscommissies Euthanasie dat te denken geeft. *Tijdschrift voor Gezondheidszorg en Ethiek* 2018; (28(3): 66-72.

Van Baarsen B. Een euthanasieverklaring en ondraaglijk lijden. Waarom nieuwe discussie nodig is. *Tijdschrift voor Gezondheidszorg en Ethiek* 2018; (28(1): 2-7.

Het zal u niet ontgaan zijn dat we deze dertigste jaargang van het Tijdschrift voor Gezondheidszorg en Ethiek ingaan met een nieuw en eigentijds jasje. Vanaf deze plaats wil de redactie Uitgeverij Van Gorcum hartelijk danken voor dit cadeautje.